

Program in hoofdlijnen

Naar liberale opvatting is de overheid er voor de burgers en niet omgekeerd. De overheid heeft een dienende taak, dienend ten aanzien van alle burgers. De samenleving bestaat uit individuen met eigen persoonlijkheid, eigen waarde en eigen verlangens. Het tot zijn recht doen komen van de waarde van ieder mens moet naar het inzicht van de VVD het niet aflatend streven van de overheid zijn. Wij geloven dat de kracht van onze samenleving schuilt in de vrijheid van het individu en in de mate waarin de samenleving die vrijheid gestalte wil geven. Vrijheid in verantwoordelijkheid, geen vrijheid in ongebondenheid. De strijd voor vrijheid is een moeilijke, nimmer beslechte, strijd. Telkenmale moet worden gewogen of onvervreemdbare rechten van het individu geen geweld wordt aangedaan. Wij stellen het vrijheidsbeginsel voorop. Wij zijn er diep van overtuigd dat de mens zich alleen in vrijheid en bewust van de eigen verantwoordelijkheid kan ontplooiën. Alleen in vrijheid kan de mens zijn creativiteit en inventiviteit ontwikkelen. Alleen vrije mensen in een vrije maatschappij kunnen zelf en in samenwerking met anderen, de problemen waar wij nu en in de toekomst voor staan, tot oplossing brengen. De vrije mens wil op waarde geschat en naar inzet beloond worden. Is bereid offers te brengen om de sociaal zwakken gerechtigheid te bieden. Eist goed onderwijs voor zijn kinderen. Verwacht van de overheid dat deze hem aanmoedigt kansen te grijpen. Wil geen grauwe gelijkheid, maar het recht om zichzelf te zijn. Vanuit die kijk op de mensen en samenleving zal de VVD de komende jaren werken.

Werkloosheid en inflatie

- a* De VVD is van mening dat in de komende jaren absolute voorrang moet worden gegeven aan een samenhangende bestrijding van werkloosheid en inflatie.
- b* Wij kiezen om dat doel te bereiken voor het tot stand brengen van een evenwichtig pakket van bezuinigingsmaatregelen, gericht op het bereiken van de nullijn voor de collectieve sector.
- c* Wij willen door lastenverrichtingen voor burgers en bedrijfsleven de economische groei stimuleren,
- d* De VVD beschouwt de particuliere ondernemingswijze productie als hoeksteen van onze samenleving, bron van welvaart en waarborg tegen concentratie van macht.

Sociale zekerheid

- a* De VVD is van oordeel dat het komend kabinet zich zal moeten inzetten voor het in stand houden van ons stelsel van sociale zekerheid.
- b* Wij kiezen voor herwaardering van ons gehele pakket van sociale voorzieningen en voor herziening van drie onderdelen daaruit, die minder dringend zijn geworden, of tot een onbedoeld gebruik ervan hebben geleid.
- c* Wij zijn ervan overtuigd dat als deze herwaardering en herziening van de sociale voorzieningen niet of onvoldoende worden aangepakt, ons sociale gebouw in zijn fundamenten zal worden aangetast.
- d* De VVD kiest voor een beleid dat bejaarden, zieken, arbeidsongeschikten en werklozen vrij doet zijn van vrees voor hun bestaan.

Onderwijs

- a* De VVD vindt dat onderwijs en vorming moeten opleiden tot mondige mensen,
- b* Wij zijn van mening dat onderwijs en vorming moeten aansluiten bij de eigen aard en bekwaamheden van het individu en ertoe moeten bijdragen dat ieder zijn talenten ten volle ken ontplooien.
- c* Wij willen onderwijs van hoge kwaliteit en willen niet dat het onderwijs wordt misbruikt om bepaalde politieke en maatschappelijke veranderingen te bewerkstelligen.
- d* De VVD wijst aantasting van de vrijheid van onderwijs af.

Rechtsbescherming

- a* De VVD is van oordeel dat de rechtsorde in ons land gehandhaafd moet blijven, dat wetten dienen te worden nageleefd en dat de wetgeving tijdig moet worden aangepast aan veranderende opvattingen in onze maatschappij.
- b* Wij vinden dat de overheid de vrijheid, de rechten en de persoonlijke levenssfeer van de burgers dient te waarborgen en te beschermen.
- c* Wij vinden dat de overheid harmonie en overleg in de samenleving dient te bevorderen en zich moet keren tegen acties die de vrijheid van de burgers beperken en onze parlementaire democratie ondermijnen.
- d* De VVD is van mening dat de overheid de misdaad krachtig moet bestrijden en dient te zorgen voor de veiligheid van de burgers in ons land.

Veiligheid in de wereld

- a* De VVD vindt dat ons land zich moet beijveren voor het versterken van de internationale rechtsorde
- b* Wij zijn van oordeel dat Nederland zich ter wille van de verdeling van de vrije westerse wereld moet inzetten voor de instandhouding en versterking van de NAVO.
- c* Wij menen dat Nederland de komende jaren meer vaart moet geven aan de eenwording van een democratisch Europa, dat nauw dient samen te werken met de Verenigde Staten.
- d* De VVD wil dat de ontwikkelingssamenwerking wordt gericht op het wegnemen van armoede en op het steunen van die landen die hun eigen ontwikkeling ter hand nemen.

Leefbaar land

- a* De VVD is van oordeel dat de ontplooiing van ieder mens in belangrijke mate wordt bepaald door de kwaliteit van het leefmilieu
- b* Wij willen dat speciale aandacht wordt gegeven aan het versterken van de zwakke regio's en aan het woonklimaat in de grote steden.
- c* Wij wijzen een anti-autobeleid af.
- d* De VVD wenst krachtige bevordering van het eigen woningbezit.

Een verantwoordelijke maatschappij.

- a* De VVD vindt dat de mens het aan zichzelf en aan de samenleving verplicht is zijn talenten ten volle te gebruiken.
- b* Wij kiezen voor een maatschappij, gegrond op overleg en samenwerking.
- c* Wij strijden voor een samenleving, gekenmerkt door verdraagzaamheid, verantwoordelijkheid en sociale rechtvaardigheid

d De VVD zet zich in voor een vrije maatschappij voor vrije mensen.

1 WELVAART

1 Strijd tegen werkloosheid en inflatie

De VVD is van mening dat in de komende jaren absolute voorrang moet worden gegeven aan een samenhangende bestrijding van werkloosheid en inflatie.

Het de afgelopen jaren gevoerde beleid is er in belangrijke mate de oorzaak van dat de werkloosheid in ons land tot onaantwoordbare hoogte is gestegen. Werkloos zijn is een straf. Het maakt gezinnen stuk, tast de eigenwaarde van de mens aan en vervreemdt mensen van elkaar en van de samenleving.

Wij wensen daarom dat het komend kabinet als centrale doelstelling kiest het terugdringen van werkloosheid en inflatie op zijn minst tot het niveau dat bestond bij het laatste kabinet waaraan de VVD deelnam. Een getal van 125.000 werklozen is voor ons overigens allerminst ideaal. Er zal blijvend moeten worden gestreefd dit getal in de jaren '80 nog verder omlaag te brengen.

De werkloosheid in ons land is zonder een frontale aanval op de inflatie niet radicaal te bestrijden. Nederland kan dat niet in isolement. Europese samenwerking en eenwording is, gezien de verwoestende werking die de inflatie heeft op werk en welvaart en dus op de toekomst van de vrije westerse samenleving noodzakelijk. Wij beschouwen het nemen van initiatieven op dit terrein als een van de belangrijkste elementen van liberale Europese politiek. Onze initiatieven zullen echter slechts geloofwaardig klinken als wij De geldontwaarding in eigen land te lijf gaan. Inflatiebestrijding is ook sociale politiek. De gevolgen van de geldontwaarding worden immers veelal afgewenteld op de rug van hen die zich niet kunnen verweren. Om de geldontwaarding te bestrijden is medewerking van allen nodig. De overheid kan het niet alleen.

Zij kan en moet wel het voorbeeld geven. Zij dient haar eigen uitgaven te matigen en de collectieve lasten terug te dringen.

Alleen als de overheid dat doet krijgt zij ons volk achter zich en kan zij het vertrouwen tussen overheid, werknemers en werkgevers herstellen.

De VVD bepleit voor de komende kabinetsperiode het navolgende samenstel van maatregelen om werkloosheid en inflatie tegen te gaan en om de economische groei weer op gang te brengen:

a Het bereiken van de nullijn voor de collectieve sector.

b Indamming, beperkingen bewaking van de overheidsuitgaven.

c Herwaardering van de sociale voorzieningen.

d Het vergroten van koopkracht van de individuele burger.

e Herstel van een gezond ondernemingsklimaat.

f Het scheppen van een juiste verhouding tussen overheid en ondernemen.

g het versterken van de economische structuur van ons land.

2 Nullijn collectieve sector

Bestrijding van werkloosheid en inflatie is naar ons oordeel niet mogelijk als de groei van de collectieve sector niet aan banden wordt gelegd. Hoe paradoxaal het ook mag klinken: de groei van de collectieve uitgaven moet nu worden teruggebracht om de gemeenschapsvoorzieningen in de toekomst veilig te stellen. Inperking van de groei van de overheidsuitgaven zal door de daarmee samengaan lagere fiscale en premielasten en geringere inflatie, de groei van onze economie positief beïnvloeden. Groei van de collectieve uitgaven achten wij aanvaardbaar. Die groei mag echter jaarlijks niet groter zijn dan de groei van ons nationaal inkomen.

De verhouding tussen collectieve en particuliere bestedingen moet worden gestabiliseerd. De groei van de collectieve sector wordt weer aan een vaste norm gebonden: wij kiezen voor de nullijn van de collectiviteit.

Ook los van de strijd tegen werkloosheid en inflatie bepleiten wij een pas op de plaats in de verhouding tussen de particuliere en collectieve sector. Wij doen dat omdat wij een grotere greep van de overheid op onze samenleving afwijzen. Wij doen dat, omdat wij menen dat, als de burgers zoveel mogelijk zelf kunnen beslissen over de besteding van hun inkomen, als zij zich kunnen ontpooien en hun initiatieven worden gestimuleerd en beloond, de samenleving daar als geheel mee wint

a In de komende kabinetsperiode moet een voortschrijdend meerjarenplan, uitmondend in het bereiken van de nullijn voor de collectieve sector, worden opgesteld en uitgevoerd.

3 Overheidsuitgaven

Beperking van de groei van de overheidsuitgaven betekent, naast het wegsnoeien van wildgroei, ook dat op bepaalde uitgaven dient te worden bezuinigd die in zeer reële behoeften voorzien. Harde maatregelen zullen nodig zijn. De bomen groeien niet tot in de hemel, de wortels van onze welvaart zijn aangetast.

Voor de komende periode is een beleid vereist, waarbij ieder zijn steen bijdraagt. Wij kiezen daarbij voor een beleid dat de sociaal en economisch zwaksten zoveel mogelijk ontziet. Geen enkel departement wensen wij van bezuinigingen uit te sluiten. De grootste groeiers zullen het scherpst onder de loep worden genomen. Die departementen die rechtstreeks bijdragen aan onze welvaart zullen ruime armslag kunnen krijgen.

a De groei van het overheidspersoneel dient de komende jaren gelijke tred te houden met de groei van de Nederlandse bevolking.

b Bezuinigingen in de sfeer van de overheidsuitgaven worden uitgevoerd volgens de wegen, aangegeven in het rapport 'Puinruimen en opbouwen' uit 1976.

c Alle departementen worden door deskundigen kritisch doorgelicht.

d Er wordt een daadwerkelijk begin gemaakt met een aanpassing van geldverslindende onderliggende wetten.

e Bij het tot stand brengen van toekomstige wetgeving dient het financieel effect op lange termijn te worden betrokken.

f Het overheidsbeleid wordt voortdurend getest aan normen van doelmatigheid.

4 Sociale zekerheid

De VVD is van oordeel dat het komend Kabinet zich zal moeten inzetten voor het in stand houden van het gebouw van de sociale zekerheid, want sociale zekerheid is onmisbaar. Wij kiezen voor een samenleving van vrije mensen die in staat en bereid zijn verantwoordelijkheid te dragen, niet alleen voor zichzelf, maar ook voor elkaar.

Wij kiezen voor een samenleving van sociale rechtvaardigheid en onderlinge solidariteit. Het is om die reden, dat er voor gewaakt moet worden dat ons stelsel van sociale zekerheid zichzelf niet wurgt door ongeremde woekering. Wij zijn ervan overtuigd, dat het ongebreideld verder oplopen van de sociale kosten onontkomelijk zal leiden tot het onbetaalbaar worden van de sociale voorzieningen en liet onbeheersbaar worden van het sociale stelsel. Dat zal leiden tot het ondergraven van de solidariteit van de werkenden met de niet werkenden. Die ontwikkeling moet worden gekeerd. Daarom kiezen wij voor een herwaardering van ons gehele pakket van sociale voorzieningen.

- a* Voorlopig kan het pakket van sociale voorzieningen niet verder worden uitgebreid.
- b* Bestaande voorzieningen worden herzien en herwaardeerd, volgens de in het geschrift 'Sociale Zekerheid Nu en Morgen' van de Prof. Mr. B. M. Teldersstichting aangegeven wegen.
- c* De ontwikkeling van de sociale uitkeringen wordt losgekoppeld van die van het minimumloon.
- d* De sociale uitkeringen worden voorlopig waardevast gemaakt en kunnen weer extra worden verhoogd als de economische groei daartoe de ruimte biedt.
- e* De uitkeringen voor bejaarden (AOW) en weduwen en wezen (AWW) blijven welvaartsvast.
- f* Er wordt jaarlijks een sociaal budget opgesteld en aan de Staten-Generaal voorgelegd.
- g* Er komt een rekenkamer voor de sociale voorzieningen.

5 Vergroting koopkracht

De belastingdruk in ons land is naar de mening van de VVD te hoog. Verlaging ervan achten wij noodzakelijk. Wij wensen de koopkracht van de burgers op peil te houden en te verbeteren. Wij zijn van mening dat de burgers zoveel mogelijk zelf moeten kunnen bepalen hoe zij hun inkomen willen besteden.

Wij achten een beperking van de loonkosten, zonder dat dit leidt tot aantasting van het reëel beschikbare inkomen, een belangrijk onderdeel van de strijd tegen de geldontwaarding. Voor de verbetering van de concurrentiepositie van ons land is het noodzakelijk dat de hoogte van belastingen en sociale lasten meer in overeenstemming wordt gebracht met die van de ons omringende landen.

Het belastingstelsel dat de VVD voor ogen staat, is doorzichtig en redelijk. Het bevordert de ontplooiing en ontwikkeling: de lasten voor de midden-groepen, die in de afgelopen jaren zijn verzwaaard, worden verlicht. Het dient de belastingmoraal: de in verhouding tot de huidige welvaart te hoog opgelopen belastingdruk werkt fraude in de hand

a in de komende kabinetsperiode zal een plan tot ingrijpende vereenvoudiging van ons belastingstelsel worden ontwikkeld.

b De belastingharmonisatie binnen de EG dient krachtig te worden bevorderd.

c De inflatiecorrectie in de loon- en inkomstenbelasting wordt jaarlijks voor honderd procent toegepast.

d De te scherpe progressie in de loon- en inkomstenbelasting wordt afgezwakt.

e Inkomensverbetering voor de werknemers door belastingverlaging beperkt de loonkosten en dient zo de strijd tegen de inflatie.

f De trekkers van vaste inkomens - zoals kleine spaarders en rentetrekken - behoren door het belastingstelsel tegen inflatie te worden beschermd.

g De vaste bedragen in de belastingen moeten periodiek worden aangepast aan de geldontwaarding.

6 Ondernemingsklimaat

Het ondernemingsklimaat is de laatste jaren verziekt. De lasten voor het bedrijfsleven zijn verzwaaard. Het bedrijfsleven is op tal van manieren aan banden gelegd. Rendementen zijn scherp teruggelopen, faillissementen zijn sterk toegenomen en nieuwe investeringen zijn achtergebleven. Het zijn naar onze mening niet alleen en ook niet in de eerste plaats de lastenverzwaringen die het bedrijfsleven hebben verzwakt. Het de laatste jaren gevoerde beleid heeft uitgemunt door onbegrip. Daar waar snel en doeltreffend handelen van de overheid noodzakelijk was bleek gebrek aan besluitvaardigheid. De belangen van het

ondernemen in ons land en daarmee van de werkgelegenheid werden opgeofferd aan dogmatisme en ideologie. Van goed samenspel tussen overheid, vakbeweging en werkgevers - zo noodzakelijk om de werkloosheid tegen te gaan - was geen sprake.

Het nieuw te vormen kabinet zal het vertrouwen tussen overheid, vakbeweging en werkgevers moeten herstellen. Het ondernemen moet weer op waarde worden geschat. Wij zien de particuliere ondernemingswijze produktie als hoeksteen van onze samenleving, bron van welvaart en waarborg tegen concentratie van macht. Het herstel van het vertrouwen tussen overheid en vakbeweging eist een loonbeleid waarbij het ingrijpen van de overheid in de loonontwikkeling uitzondering is. Het kabinet biedt de sociale partners aan, jaarlijks, voordat het zich zet aan het ontwerpen van de rijksbegroting, gezamenlijk overleg te plegen over de sociaal-economische ontwikkeling en het ter zake te voeren beleid.

a Direct na zijn optreden nodigt het nieuw gevormde kabinet werknemers en werkgevers uit voor een topberaad over het herstel van het ondernemingsklimaat.

b Het kabinet pleegt jaarlijks, voordat het zich zet aan de opstelling van de rijksbegroting, overleg met de sociale partners over het te voeren sociaal-economisch beleid.

c De arbeidskosten voor het bedrijfsleven worden verlicht.

d De vennootschapsbelasting wordt verlaagd en die belasting wordt een belastingvrije voet ingebouwd.

e De belastingheffing over schijnwinsten wordt beperkt.

7 Overheid en ondernemen

Niet alleen is de positie van de Nederlandse ondernemingen de laatste jaren verzwakt, ook de economische voorsprong die Nederland op zijn buurlanden had door de rijkdom van ons aardgas en onze geografische ligging is niet uitgebuit. De opbrengst van ons aardgas is niet gebruikt om de economische ruggegraat van ons land te versterken, maar is potverteerd. De industriële ontwikkelingen in de randstad zijn doelbewust afgeremd en tegengegaan.

Het beleid dient de komende jaren gericht te zijn op het inlopen van de ontstane achterstand en op het scheppen van een goede startpositie voor ons bedrijfsleven in de jaren '80. De overheid zal een sociaal-economisch beleid moeten voeren dat gericht is op het verbeteren van de concurrentiepositie van ons bedrijfsleven. De investeringen moeten door algemene maatregelen worden gestimuleerd. Onderscheid naar regio en bedrijfstak kan nodig zijn. Steun aan individuele bedrijven behoort tot het uiterste beperkt te blijven, omdat die leidt tot concurrentievervalsing, rechtsongelijkheid en vergroting van de greep van de overheid op het economisch leven. Stille socialisatie door het verkrijgen van duurzame zeggenschap van de overheid in ondernemingen is voor ons onaanvaardbaar. De investeringsbeslissingen moeten in de ondernemingen worden genomen. Wij kiezen voor decentralisatie van besluitvorming en tegen concentratie van macht.

a De investeringsbeslissingen worden in de ondernemingen genomen.

b Bij het stimuleren van investeringen kiest de overheid principieel voor globale maatregelen.

c Bij het stimuleren van investeringen kan de overheid onderscheid maken naar bedrijfstak en regio.

d Steun aan individuele bedrijven wordt tot het uiterste beperkt.

e De overheid treedt in overleg met het bedrijfsleven over de vraag op welke wijze de export kan worden bevorderd.

f De Overheid stroomlijnt en verkort de procedures waarmee het bedrijfsleven bij vestiging en uitbreiding te maken heen.

g De wet selectieve investeringsregeling wordt ingetrokken.

8 *Economische groei en energie*

De groei van de produktie per hoofd van de bevolking in de wereld als geheel zal door moeten gaan. Grote groepen van de wereldbevolking leven nog steeds aan de rand van het bestaansminimum en aan redelijke verlangens in eigen land kan nog niet worden voldaan. Wij kiezen doelbewust voor een beleid van verantwoorde economische groei. In veel sterkere mate dan voorheen moet rekening worden gehouden met milieu-eisen en de schaarste van energie en grondstoffen.

De aardgasbaten moeten voor een deel worden gebruikt om het bedrijfsleven financieel in staat te stellen zich aan te passen aan de hogere eisen die de bescherming van het milieu vraagt. Een ander deel van de aardgasbaten moet worden gebruikt voor het creëren van een aantrekkelijk klimaat in ons land voor speerpuntindustrieën, voor een goede economische structuur en voor de ontwikkeling van nieuwe energiebronnen. De nationale energievoorziening moet daarbij zo onafhankelijk mogelijk van internationale verhoudingen worden gemaakt. In nauw overleg met onze Europese partners en met onze andere bondgenoten in de vrije westerse wereld moeten wij onze toekomstige energievoorziening veilig stellen. Dit geldt zowel voor de verdere ontwikkeling van klassieke energiedragers, zoals aardgas, kolen en olie, als voor het ontwikkelen van de kernenergie. De overheid moet een zuinig energiegebruik door burgers en bedrijfsleven stimuleren. Wij denken daarbij o.a. aan huizenisolatie en aan het gebruik van afvalwarmte. Tezamen met de ontwikkeling van nieuwe energiebronnen moeten deze maatregelen ertoe leiden, dat onze toekomstige energievoorziening wordt veilig gesteld. Bovendien draagt dit beleid bij tot het scheppen van werkgelegenheid waar ons land behoefte aan heeft.

a De economische groei wordt rekening houdend met milieueisen en de schaarste van grondstoffen en energie, bevorderd.

b Uit de aardgasopbrengst worden de ondernemingen in staat gesteld zich aan te passen aan hogere milieueisen

c Er wordt een aantrekkelijk klimaat in ons land geschapen voor het versterken van de economische structuur, waaronder begrepen het behouden en aantrekken van speerpuntindustrieën en het onderzoek naar nieuwe energiebronnen.

d Tezamen met de Europese partners en onze andere bondgenoten van de vrije westerse wereld wordt een internationale energie-politiek tot stand gebracht.

e De overheid stimuleert een zuinig gebruik van energie

2 De ontplooiing van de mens

9 Onderwijs

De VVD vindt dat onderwijs en vorming moeten opleiden tot mondige mensen. Wij zijn van mening dat onderwijs en vorming moeten aansluiten bij de eigen aard en bekwaamheden van het individu en ertoe moeten bijdragen dat ieder zijn talenten ten volle kan ontplooiën. Uitgangspunt van liberale onderwijspolitiek is dat ieder kind - meisje of jongen - dat onderwijs kan volgen dat haar of hem in de samenleving de beste kansen biedt.

Het onderwijs behoort de individuele ontwikkeling en ontplooiing te dienen. Het moet ertoe leiden dat ieder in eigen verantwoordelijkheid zijn plaats in de maatschappij kan vinden. Wij zien het onderwijs als het breekijzer bij uitstek in versterde maatschappelijke verhoudingen. Het onderwijs moet de mens in staat stellen kritisch aan het maatschappelijk gebeuren deel te nemen en draagt zo bij

aan de verdere ontwikkeling en hervorming van onze samenleving. Wij bepleiten een onderwijsbeleid waarbij vooropstaat:

a Het zoveel mogelijk opheffen van achterstanden en het geven van eerlijke kansen aan iedereen.

b Het brengen van rust in het onderwijs opdat toekomstige ontwikkelingen kunnen plaatsvinden op een hecht en goed doortimmerd onderwijsfundament.

c Het verbeteren van de kwaliteit van het onderwijs.

d Het aankweken van verdraagzaamheid en respect voor anderen.

e Het opleiden van mondige maatschappelijk weerbare burgers, die - eenmaal volwassen geworden - zelf bepalen hoe de maatschappij ingericht moet worden.

10 Basisonderwijs

Binnen het geheel der collectieve uitgaven kent de VVD aan onderwijs en vorming hoge prioriteit toe. Binnen de sector van het onderwijs wenst de VVD voorrang te geven aan het kleuter- en basisonderwijs. Wij kiezen hiervoor, omdat reeds in de vroege levensjaren het ene kind, door het gezin waarin het is geboren, een betere startkans heeft dan een ander. Het zijn vooral sociale en psychologische factoren, waaraan het te wijten is dat niet ieder kind een eerlijke ontplooiingskans krijgt. Het onderwijs dient erop gericht te zijn die barrières te slechten.

a Het nemen van de kalenderleeftijd van het kind als uitgangspunt voor de toelating tot het onderwijs is, gezien de individuele verschillen in ontwikkeling, ondeugdelijk.

b In het kleuter- en basisonderwijs moet allereerst aandacht worden geschonken aan de bevordering van de kennis en een goed gebruik van de Nederlandse taal.

c De leer- en ontwikkelingsprocessen in het basisonderwijs dienen aan te sluiten bij de individuele aard en talenten van het kind.

d Voor de ontplooiingskansen van het kind is het betrekken van de ouders bij het onderwijs en het schoolgebeuren belangrijk.

11 Voortgezet Onderwijs

Men kan het bieden van kansen bevorderen door de onderwijskundige eisen te verlagen. Liberalen kiezen voor een andere weg. Wij willen ieder in staat stellen uit zich te halen wat in hem of haar zit. Onderwijs moet de kennis van ieder verbreden en verdiepen. Massificatie in het onderwijs is uit den boze. Een uniforme middenschool, die gelijke kansen denkt te bieden door de ontplooiingsmogelijkheden te nivelleren, wordt door ons afgewezen. Afhankelijk van de uitkomst van de in gang gezette experimenten wordt bezien of het wenselijk is naast het bestaande schoolbestel invoering van een middenschool mogelijk te maken.

Een uniforme middenschool ontkent dat ieder mens een eigen persoonlijkheid is. De overheid is ervoor om aan een ieder ruimte te bieden, mag mensen niet tot dezelfde produkten inblikken.

Dat betekent ook dat de overheid de jonge mens, die niet verder wil leren, die de praktijk van het leven in wil, niet moet dwingen langer op de schoolbanken te zitten. Zij heeft er wel voor te zorgen dat een ieder, die op latere leeftijd zijn kennis wil verbreden en verdiepen, een tweede kans krijgt. Zeker ook voor de emancipatie van de vrouw achten wij een dergelijk beleid gewenst.

a De doorstromingsmogelijkheden binnen het algemeen vormend onderwijs en tussen beroepsonderwijs en algemeen vormend onderwijs dienen te worden verbeterd.

b Het streven naar eenvormige schooltypen doet aan de individualiteit van hen die onderwijs volgen wezenlijk te kort en wordt om die reden afgewezen.

- c* Een uniforme middenschool wordt niet ingevoerd, omdat deze de kans op persoonlijke ontplooiing verkleint.
- d* Leerlingen uit gezinnen zonder studietraditie hebben recht op individuele begeleiding bij hun studie.
- e* De leerplicht wordt niet verlengd.
- f* Zij die op latere leeftijd hun kennis willen verbreden en verdiepen, krijgen een daartoe kansen biedend leerrecht.
- g* De overheid stelt zich positief op ten opzichte van het avond- en schriftelijk onderwijs.

12 Hoger Onderwijs

De samenleving heeft behoefte aan afgestudeerden van hoge kwaliteit. Zij getroost zich om dat doel te bereiken, grote offers. Offers die haar het recht geven eisen te stellen. Iemand die het voorrecht heeft te kunnen studeren, heeft ook plichten.

De plicht om zijn of haar studie in een zo kort mogelijke tijd af te ronden. De plicht om zelf een redelijke bijdrage te leveren in de kosten die de gemeenschap voor hem of haar maakt. De universiteiten hebben zorg te dragen voor wetenschappelijk onderwijs en onderzoek van hoge kwaliteit. Het beheer aan de universiteiten moet zich kenmerken door grote doelmatigheid en moet voldoen aan hoge eisen van onderwijskundig, financieel en personeel beleid. De Wet universitaire bestuurshervorming moet op de helling.

De totale capaciteit van het hoger onderwijs dient zodanig te zijn, dat ieder die over de vereiste vooropleiding beschikt zoveel mogelijk toegang krijgt. Bij de bepaling van de capaciteit van specifiek beroepsgerichte opleidingen zal de maatschappelijke behoefte aan afgestudeerden een maatstaf moeten zijn die des te zwaarder weegt naarmate de opleiding duurder is.

a Er dient een geleidelijke ontwikkeling plaats te vinden naar een stelsel van hoger onderwijs, waarin wetenschappelijk onderwijs en hoger beroepsonderwijs zijn opgenomen.

b De Wet universitaire bestuurshervorming wordt herzien

c Er komt een nieuw stelsel van studiefinanciering, gegrond op de eigen verantwoordelijkheid van de student.

d Als beperking in de toelating tot een studierichting nodig is, kiest de VVD voor selectie volgens vaste en objectieve normen.

e De Staatssecretaris van Wetenschappelijk onderwijs heeft ook het Wetenschapsbeleid onder zijn hoede.

13 Kwaliteit van het onderwijs

Wij willen onderwijs van hoge kwaliteit. De onderwijspolitiek, die wij voorstaan zorgt ervoor dat er in het onderwijs in al zijn geledingen een zekere mate van stabiliteit tot stand wordt gebracht. Het ontbreekt in ons onderwijs thans aan broodnodige rust. De dupe daarvan zijn de kinderen. Het kind vaart het best in een duidelijk vaststaand onderwijsstelsel.

Kennis is macht. De VVD doet niet mee aan de anti-kennishouding in het onderwijs. Goed onderwijs kan alleen door bekwame onderwijzers worden gegeven. Het studieprogramma van de pedagogische academies wordt verzwaard.

Tot de eisen van hoge kwaliteit die wij aan het onderwijs en de onderwijsgeevenden stellen, behoort ook dat het onderwijs niet mag worden gebruikt om bepaalde maatschappelijke en politieke veranderingen te bewerkstelligen. Geen misbruik mag worden gemaakt van de beïnvloedbaarheid van de leerlingen.

a Onderwijsvernieuwing moet niet via een vloed van regeringsnota's van bovenaf worden opgelegd, maar dient voort te komen uit de praktijk van het onderwijs.

b Deelverbeteringen die leiden tot een hogere kwaliteit van de inhoud van het Onderwijs, hebben voorrang boven het theoretisch sleutelen aan onderwijsstructuren.

c Het studieprogramma van de pedagogische academies wordt verzwaaard.

d Zij, die werkzaam zijn in het kleuter-en-basisonderwijs, krijgen een hogere functiewaardering.

e Eénzijdige maatschappelijke en politieke voorlichting en informatievormen een inbreuk op de geestelijke vrijheid.

f Voor het krijgen van goede startkansen is goed onderwijs in taal, rekenen lezen en schrijven, onmisbaar.

14 Vrijheid van Onderwijs

Onderwijswetgeving die te kort doet aan de grondwettelijk vastgelegde vrijheid van onderwijs wordt door de VVD met kracht afgewezen. Wij wensen dat niet wordt getornd aan de onderwijsspecificatie. Het liberalisme erkent en acht de persoonlijke levensovertuiging van een ieder. Wij geloven in een maatschappij in verscheidenheid.

Daarom mag geen afbreuk worden gedaan aan de vrijheid en de rechten van het bijzonder onderwijs, dient het bijzonder neutraal onderwijs zich te kunnen ontplooiën en moet in het openbaar onderwijs het beginsel van de vrijheid van onderwijs meer gestalte krijgen. Zij die het meest bij het onderwijs betrokken zijn, te weten: ouders en leerkrachten moeten meer bevoegdheden krijgen en zitting hebben in bestuurscommissies.

a De VVD wijst aantasting van het grondwettelijk vastgelegde recht op vrijheid van onderwijs van de hand.

b Het bestuur van het openbaar onderwijs wordt in handen gelegd van zelfstandige bestuurscommissies, die door de gemeenteraad worden benoemd.

15 Cultuur en sport

Het cultuurbeleid van de VVD is erop gericht ons volk kennis te laten nemen van de verworvenheden van de cultuur en de culturele bewustwording te stimuleren. Geïnteresseerden behoort de kans te worden geboden zich te verdiepen in die facetten van onze cultuur, waarnaar hun belangstelling gaat. Het bij velen bestaande gebrek aan culturele belangstelling dient voor een belangrijk deel te worden toegeschreven aan onbekendheid. De overheid heeft de plicht bij te dragen aan het wegnemen van die onbekendheid. Zij dient bij haar beleid als uitgangspunt te nemen, dat elk mens het recht heeft zelf zijn wijze van ontplooiing te kiezen. Te kiezen voor het bijwonen van een theatervoorstelling of van een voetbalwedstrijd.

Actieve sportbeoefening is van groot belang voor de volksgezondheid en voor de besteding van de vrije tijd. De overheid dient te zorgen voor de lichamelijke oefening op de scholen. Zij acht de ongeorganiseerde sportbeoefening zoals sportieve recreatie, van grote betekenis voor welzijn en ontspanning. En zij stelt zich positief op tegenover de organisaties die zich bezighouden met het bevorderen van actieve sportbeoefening.

a Het onderwijs moet de culturele belangstelling bevorderen.

b De kunstbeoefening door amateurs vormt een van de pijlers van de culturele bewustwording van een volk.

c Het behoud van unieke, onvervangbare culturele waarden, waaronder monumenten, verdient grote zorg.

d De bevoorrechtiging van de beeldende kunstenaar ten opzichte van andere scheppende kunstenaars wordt opgeheven.

- e* Voor het bijwonen van culturele en sportieve voorstellingen dient in beginsel een reële eigen bijdrage in de kosten ervan te worden betaald.
- f* Het actief beoefenen van sport dient door de overheid ook in het belang van de volksgezondheid, te worden bevorderd.

16. Mediabeleid

Wij wensen niet dat de mens wordt gestuurd. Wij willen dat hij in vrije keuze zelf zijn richting kan bepalen. Wij willen een maatschappij van mensen, die zelf willen en kunnen uitmaken, waar zij het mee eens zijn en waarmee niet. Welke krant zij willen lezen en welke radio- en televisieprogramma's zij willen horen en zien. Naar onze mening mag de overheid niet via een gericht subsidiebeleid beïnvloeden welke kranten blijven voortbestaan en welke niet. De parlementaire democratie kan niet functioneren zonder een vrije en onafhankelijke pers. Een overheid, die individuele persorganen steunt, ondergraaft de onafhankelijkheid van de pers. Die onafhankelijkheid achten wij wezenlijk voor het behoud van de persvrijheid.

Zolang ons omroepbestel nog is gegrond op omroepverenigingen dient de verdeling van de zendtijd eerlijk te zijn. De huidige verdeling geeft onvoldoende het verschil in aanhang van de verscheidene omroepverenigingen weer. AVRO en TROS hebben dan ook recht op uitbreiding van hun zendtijd.

Bestudeerd zat moeten worden hoeveel zendtijd de NOS voor het vervullen van haar taak zoals omschreven in de omroepwet nodig heeft. Programma's die door de omroepverenigingen kunnen worden verzorgd, behoren niet door de NOS te worden geproduceerd.

a De steun aan individuele persorganen wordt beëindigd en afgeschaft.

b Algemene, niet concurrentievervalsende maatregelen voor de gehele Nederlandse pers zijn aanvaardbaar.

c De zendtijddistributie tussen de omroepverenigingen wordt herzien en meer in overeenstemming gebracht met hun ledentallen; TROS en AVRO krijgen uitbreiding van zendtijd.

d De zendtijd van de NOS wordt in overeenstemming gebracht met de taak die zij volgens de omroepwet heeft.

e De radio en televisie moeten meer dan voorheen gebruikt worden voor educatieve doeleinden.

3 Rechtsstaat en democratie

17 Rechtszekerheid

De vrijheid die wij voorstaan is een vrijheid in gebondenheid.

De vrijheid van de een houdt op daar waar de vrijheid van de ander wordt aangetast. Het is de taak van de overheid regels te stellen ter bescherming van de vrijheid. De overheid moet de vrijheid en gelijkheid in waardigheid en rechten van de individu waarborgen. Zij heeft de zorg voor de handhaving van de rechtsorde.

Wetgeving dient naar liberale overtuiging gegrond te zijn op rechtvaardigheid en verdraagzaamheid, de uitvoering van de wet dient strikt en consequent te zijn. Het beleid moet erop gericht zijn de ontwikkeling waarbij burgerlijke ongehoorzaamheid een aanvaardingsmiddel dreigt te worden, terug te draaien. De overheid moet zich duidelijk voor ogen stellen, dat acties waarbij de Wet wordt overtreden, een oorzaak kunnen vinden in onvrede en wanhoop. Zij voert daarom een beleid dat het ondernemen van dergelijke acties voorkomt door de oorzaken ervan tijdig te onderkennen en weg te nemen. Voor dreiging met geweld en het veroorzaken van overlast mag de overheid niet uit de weg gaan.

Zij ziet erop toe dat wetten worden nageleefd en dat de wetgeving tijdig wordt aangepast aan veranderende opvattingen in onze samenleving.

De VVD stelt zich op het standpunt Dat de al dan niet toelaatbaarheid van abortus door een ieder persoonlijk beantwoord zal moeten worden en dat aan die beantwoording veelal religieuze, levensbeschouwelijke en/of ethische motieven ten grondslag liggen waarover een algemene politieke partij of de overheid zich niet behoren uit te laten. Zij wil respecteren het oordeel zowel van degenen die voor zichzelf abortus onder de voor hen geldende omstandigheden toelaatbaar achten als van degenen die deze ingreep ontoelaatbaar achten. Een wettelijke regeling dient zo veel mogelijk gebaseerd te zijn op criteria die zijn neergelegd in het wetsontwerp zwangerschapsafbreking, dat in 1975 is ingediend door mevrouw Veder-Smit en de heer Geurtsen (nr. 13302), waarbij:

1 het vereiste van met de duur van de zwangerschap toenemende onzorgvuldigheid in de besluitvorming wordt geformaliseerd door te bepalen dat de arts, die overweegt de ingreep te verrichten een andere deskundige dient te raadplegen, indien de zwangerschap langer dan een bepaalde termijn (ongeveer drie maanden) heeft geduurd, zonder dat dit buiten de wens van de vrouw mag leiden tot een door die andere deskundige in te stellen zelfstandig onderzoek;

2 de in de wet op te nemen levensvatbaarheidsgrens wordt geconcretiseerd in een na ingewonnen medisch advies vast te stellen termijn, waarna afbreken van de zwangerschap strafbaar zal zijn tenzij een medische noodzaak wordt aangetoond;

3 het toezicht op een verantwoorde en zorgvuldige gang van zaken is opgedragen aan een onafhankelijke commissie, waarbij ook het staatstoezicht op de volksgezondheid zijn taak behoudt;

4 de vrijheid van artsen, verpleegkundigen en andere medewerkers in ziekenhuizen en klinieken wordt gewaarborgd om op grond van andere dan medische motieven hun medewerking aan de ingreep te weigeren.

a De overheid zorgt voor handhaving van de rechtsorde.

b De wetgeving dient rechtvaardig en verdraagzaam te zijn en aan te sluiten op zich wijzigende maatschappelijke opvattingen.

c Wetten worden nageleefd en strikt en consequent toegepast.

d De overheid keert zich omwille van de democratie tegen acties waarbij de wet wordt overtreden, overlast wordt veroorzaakt en burgers in hun vrijheid worden beperkt.

e Het wetboek van strafrecht wordt herzien: de zedelijkheidsbepalingen worden geliberaliseerd en de strafbepalingen tegen gijzelingen, kapingen en andere vormen van terreur worden verscherpt.

f De overheid onthoudt zich van een algemeen geldend verbod van zwangerschapsafbreking;

g De beslissing tot afbreking van de zwangerschap ligt bij de vrouw.

18 Burger en Overheid

De overheid zal ter wille van de vrijheid van de burgers regels moeten stellen. Regels die voorkomen dat de vrijheid van de één de vrijheid van de ander in gevaar brengt. Regels die burgers beschermen tegen elkaar.

Ook regels die de individuele burger beschermen tegen de overheid. Ieder mens wil vrij zijn. Centralisatie en bureaucratie maken hem machteloos.

Door veelheid en ingewikkeldheid van voorschriften en regelingen dreigt hij vaak het zicht op zijn rechten en plichten te verliezen. Het overheidsbeleid moet doortrokken zijn van het besef dat de overheid zich terughoudend dient op te stellen. De overheid is er voor de burgers, de burgers zijn er niet voor de overheid.

a Er komt een door het parlement te benoemen onafhankelijke ombudsman.

b De persoonlijke levenssfeer wordt gewaarborgd en beschermd

- c* De automatisering van persoonsgegevens wordt slechts verder ontwikkeld als de persoonlijke levenssfeer geen geweld wordt aangedaan.
- d* De overheid wordt verplicht bij elke beschikking mee te delen waar en binnen welke termijn beroep mogelijk is.

19 Kiesstelsel en parlement

Het huidige kiesstelsel gegrond op de evenredige vertegenwoordiging dient onverkort te worden gehandhaafd. De volksvertegenwoordiging behoort een afspiegeling te zijn van de in ons volk levende politieke stromingen. Meer dan enig ander kiessysteem biedt het stelsel van de evenredige vertegenwoordiging opening aan politieke vernieuwing. Meer dan enig ander kiessysteem is het waarborg voor politieke stabiliteit.

Onze overtuiging is het, dat het Nederlandse volk, verscheiden in zijn achtergronden, de democratie het best kan beleven in het thans bestaande stelsel van evenredige vertegenwoordiging. De staatsrechtelijke regels geven het kader aan waarbinnen de parlementaire democratie kan functioneren.

De kritiek op de parlementaire democratie moeten het parlement en de daarin werkende fracties zich aantrekken. De verdeling van de macht is in ons staatsrecht evenwichtig geregeld. Er dreigt achter het gevaar dat het beleid in ons land steeds minder wordt bepaald door regering en parlement en steeds meer door technocraten, bureaucraten en pressiegroepen, geen van alle op democratische wijze gekozen. Bovendien dreigt de verhouding tussen regering en parlement te worden verstoord. Een parlement dat zich laat bedelven door nota's, dat akkoord gaat met het in ijlt tempo bespreken van beleid dat wezenlijk is voor toekomst en inrichting van onze samenleving, maakt zichzelf onmachtig. Een parlement moet zich bezighouden met de grote lijnen van het regeringsbeleid en zich niet verliezen in details. Een klein parlement, dat niet omkomt in bureaucratie, met kamerleden die zich in de eerste plaats volksvertegenwoordigers voelen, zou een betere tegenspeler van de regering zijn en zo de parlementaire democratie kunnen dienen.

a Het huidige kiesstelsel wordt onverkort gehandhaafd.

b Invoering van een kunstmatige kiesdrempel wordt afgewezen.

c Nederlanders in het buitenland wonend, wordt het kiesrecht toegekend.

d De Tweede Kamer wordt teruggebracht tot 100 leden: de Eerste Kamer tot 50.

e Het beleidsvoorbereidend apparaat van de regering staat het parlement in zijn medewetgevende en controlerende taak bij.

e Er komt geen nieuw kamergebouw.

20 Departementale herindeling

Doelmatigheid behoort de maatstaf bij de departementale indeling te zijn. Het aantal departementen moet uit een oogpunt van efficiency en doelmatig bestuur zo beperkt mogelijk zijn. Herverkaveling van departementen is noodzakelijk. De eenheid van beleid van de ministerraad is gediend met een zo beperkt mogelijk aantal ministers. Het aantal staatssecretarissen wordt verminderd. Deze opvatting voert ons tot de volgende voorstellen voor verandering in de departementale indeling.

a Het instituut van de minister zonder portefeuille wordt afgeschaft.

b De ministers van buitenlandse zaken, van economische zaken en van financiën zijn verantwoordelijk voor de Nederlandse ontwikkelingspolitiek; zij worden bijgestaan door een staatssecretaris voor de ontwikkelingssamenwerking.

c De minister van onderwijs en wetenschappen is verantwoordelijk voor het wetenschapsbeleid; hij wordt bijgestaan door een staatssecretaris voor wetenschappelijk onderwijs en wetenschapsbeleid.

d De ministers van binnenlandse zaken en van justitie zijn verantwoordelijk voor het politiebeleid; zij worden bijgestaan door een staatssecretaris van politie. *e* De departementen van volksgezondheid en milieuhygiëne, van volkshuisvesting en ruimtelijke ordening en van cultuur, recreatie en maatschappelijk werk worden opgeheven.

f Er komt een departement van milieubewaking en ruimtelijke ordening, waaraan toegevoegd een staatssecretaris van volkshuisvesting.

g Het departement van sociale zaken krijgt de zorg voor het maatschappelijk werk en de volksgezondheid.

h Het departement van onderwijs en wetenschappen krijgt de zorg voor cultuur en recreatie.

21 *Veiligheid*

De zorg voor de veiligheid is bij uitstek een taak die de overheid ten behoeve van de gemeenschap en de individuele burgers heeft te vervullen. De burger is niet vrij als hij zich niet veilig voelt. De overheid heeft de taak onveiligheid en misdaad te bestrijden. Wij verwachten in dit opzicht meer van verbeterde opsporing door uitbreiding en versterking van het politie-apparaat dan van zwaardere strafbedreiging. Het politie-apparaat dient te worden versterkt en gereorganiseerd.

a Er komt één nationaal politiecorps, dat provinciaal wordt ingedeeld.

b De aanpak van de harde misdaad wordt nationaal gecoördineerd.

c Er komt een staatssecretaris van politie, werkend onder verantwoordelijkheid van de ministers van binnenlandse zaken en van justitie.

4 **Vrijheid en veiligheid**

22 *Buitenlands beleid*

De vrije westerse samenleving is het waard verdedigd te worden. Basis voor het buitenlands beleid dat de VVD voorstelt, is de zorg voor vrijheid en veiligheid. Behoud en versterking van de geestelijke waarden, de welvaart en het welzijn dienen door het buitenlandse beleid te worden bevorderd. Vanuit dit uitgangspunt staan wij voor:

a Versterking van de internationale rechtsorde.

b Instandhouding en versterking van de NAVO.

c Een krachtige en geloofwaardige defensie-inspanning.

d Verdere eenwording van een nauw met de Verenigde Staten samenwerkend Europa.

e Verhoging van het welvaartspeil van de landen van de derde wereld.

23 *Internationale rechtsorde*

Nederland keert zich uit traditie tegen aantasting van de internationale rechtsorde en draagt positief bij aan de ontwikkeling van het internationale recht. Dat geldt in het bijzonder voor de eerbiediging van de rechten van de mens, waarbij wij ons niet laten verleiden tot selectieve verontwaardiging, maar iedere schending van deze rechten gelijkelijk afkeuren. Gezien het wijd verbreid voorkomen van die schendingen en de beperkte mogelijkheden van eenzijdige actie daartegen, verdient gezamenlijk optreden met in dit opzicht onverdachte landen de voorkeur. De Raad van Europa kan hierbij een waardevolle rol spelen.

De Verenigde Naties zijn de laatste jaren in hun taak de internationale rechtsorde te beschermen en te versterken, te kort geschoten. De geloofwaardigheid van de Verenigde Naties heeft door de onverdraagzaamheid van een aantal landen en

landengroepen sterk geleden. Het negeren van minderheden, het misbruiken van de internationale volkerenorganisatie, hebben haar gezag aangetast.

a De internationale rechtsorde moet worden beschermd en versterkt

b De internationale gemeenschap moet de vrije geestelijke en maatschappelijke ontplooiing van alle mensen - zonder onderscheid naar geestelijke overtuiging, nationaliteit, geslacht, ras, huidskleur, taal of maatschappelijke positie - met kracht bevorderen

c Nederland zet zich in voor de totstandkoming van een daadwerkelijke internationale aanpak van het terrorisme

d Nederland moet zich beijveren voor het herstel van het gezag en de effectiviteit van de Verenigde Naties.

e Ons land werkt mee aan de instelling van een permanente internationale vredesmacht.

f Nederland bepleit het aanstellen van een hoge commissaris voor de rechten van de mens.

24 NAVO

Ons land dient zich duidelijk en bewust als deel van de vrije westelijke wereld te blijven beschouwen en gedragen. Het Atlantisch bondgenootschap is onmisbaar voor het behoud van vrede en veiligheid en voor het bevorderen van werkelijke ontspanning in de wereld. Wij willen streven naar verantwoorde afspraken en overeenkomsten tussen oost en west omtrent het beperken van de bewapening. Dat streven slaagt alleen als het westen bereid is en blijft een krachtige en geloofwaardige defensie-inspanning te leveren. Het Nederlandse lidmaatschap van de NAVO eist van ons land de bereidheid zijn aandeel in de verdediging van het westen te nemen.

a Voor het behoud van vrede en veiligheid in de wereld is het noodzakelijk dat het machtsverwicht tussen oost en west niet verder ten nadele van het westen wordt verstoord.

b Eenzijdige vermindering van de Nederlandse defensie-inspanning wordt als in strijd met het streven naar duurzame ontspanning en vrede afgewezen.

c Een krachtige conventionele strijdmacht doet de afhankelijkheid van nucleaire wapens verminderen.

d De Europese NAVO-partners dienen een reëel aandeel in de westelijke verdediging te dragen

e De Europese NAVO-landen dienen financieel bij te dragen aan de voor de veiligheid van Europa onmisbare afwezigheid van de Amerikaanse strijdkrachten

f De NAVO-partners leggen zich toe op standaardisatie van materieel en specialisatie van taken.

25 Defensie

Onze strijdkrachten moeten voldoende geoefend en paraat zijn om hun taak te kunnen vervullen. De uitrusting van onze militairen moet zodanig zijn dat zij in een mogelijke oorlog tegen de vijand opgewassen zijn en een maximale kans op overleving hebben. Hun veiligheid dient doortijdige aanschaf van modern materieel en goed onderhoud van het bestaande, zoveel mogelijk te worden gegarandeerd. Het in de Defensienota-1974 voorziene programma van investeringen zal moeten worden uitgevoerd. De topstructuur op Defensie dient zodanig te zijn, dat ruimte wordt geboden aan de verscheidenheid van de drie krijgsmachtonderdelen. De werkelijkheid van dit ogenblik dat slechts eenderde van de voor de vervulling van de dienstplicht in aanmerking komende dienstplicht vervult, brengt een onrechtvaardige verdeling van lasten met zich mee. De Nederlandse krijgsmacht

dient bij voorkeur uit vrijwillig dienenden te bestaan, onder de uitdrukkelijke voorwaarde, dat de Staat te allen tijde moet kunnen beschikken over de vereiste aantallen militairen om aan nationale en internationale verplichtingen te kunnen voldoen. Democratisering van de krijgsmacht dient bevorderd te worden binnen de grenzen die het goed functioneren van de krijgsmacht stelt.

a De in de Defensienota-1974 voorziene investeringen worden volledig uitgevoerd.

b De topstructuur van Defensie biedt ruimte aan de verscheidenheid van de drie krijgsmachtonderdelen.

c De Koninklijke Marine dient een belangrijke taak te vervullen bij het veiligstellen van de voor de vrije westerse Wereld wezenlijke verbindingen ter zee.

d De Koninklijke Land- en Koninklijke Luchtmacht moeten zo uitgerust en geoefend zijn, dat zij hun taak in de verdediging van de centrale sector van Europa voor honderd procent kunnen vervullen.

e De mogelijkheden tot studie in diensttijd worden bevorderd en zij, die hun dienstplicht hebben vervuld, krijgen voorrang bij toelating tot de door hen gekozen opleidingen.

f Er wordt gestreefd naar een krijgsmacht die bestaat uit beroepsmilitairen, burgerpersoneel en vrijwillig dienenden.

g De democratisering van de krijgsmacht behoort ten dienste te staan van haar taak: het verdedigen van onze vrijheid.

26 Europa

Het voortbestaan van onze op vrijheid gebaseerde economische en staatkundige orde komt in gevaar, wanneer de Europese eenwording niet voortgaat. Een actieve en krachtige voortzetting van het Europese eenwordingsproces is hard nodig. Het elan van de tijd waarin de Europese Gemeenschap is opgebouwd, is weggeëbd. Het streven naar Europese eenwording lijkt in het slop te zijn geraakt. Het is de taak van Nederland de komende jaren meer vaart te geven aan de eenwording van een democratisch Europa. Ons land neemt initiatieven die bijdragen aan een gemeenschappelijk economisch, sociaal en monetair beleid. Onmisbaar voor Europa is een vrij gekozen Europees Parlement met werkelijke bevoegdheden. Het Europa dat ons voor ogen staat, werkt nauw samen met de Verenigde Staten.

a Nederland neemt initiatieven tot een gemeenschappelijke Europese aanpak van de inflatie.

b Gestreefd moet worden naar de totstandkoming van een economische en monetaire Unie en naar de verdere uitbouw van de politieke samenwerking in Europa.

c De medewetgevende bevoegdheden van het volgens het stelsel van evenredige vertegenwoordiging te kiezen, Europees Parlement worden versterkt.

d Nauwe samenwerking tussen de Verenigde Staten en West-Europa is levensvoorwaarde voor de handhaving van het machts-evenwicht in de wereld.

e Het Europees Parlement moet de afstand tussen de Europese Gemeenschap en de individuele Europeaan verkleinen; het helpt het Europa van de burgers scheppen.

27 Ontwikkelingssamenwerking

Het opkomen voor de vrijheid in de wereld is eigen aan het liberalisme. Wij willen ons ervoor inzetten dat de volkeren van de derde wereld tot werkelijke vrijheid kunnen komen, vrij worden van onderdrukking, vrij van armoede en vrij van honger en ellende. De levenskansen van de volkeren in de ontwikkelingslanden moeten worden vergroot, hun levenspeil omhoog gebracht. De middelen omdat doel te bereiken, moeten meer dan voorheen afgestemd zijn op de situatie in de

ontwikkelingslanden zelf. Meer aandacht voor de immense verscheidenheid in de derde wereld is nodig.

Multilaterale en bilaterale steun werpt de meeste vruchten af als de ontwikkelingshulp de inspanningen van het te steunen land aanvult en versterkt. Daarbij moet gelijkelijk aandacht worden besteed aan de economische en sociale aspecten.

Het beleid moet nuchter, zakelijk en efficiënt worden gevoerd. Die benadering vraagt inschakeling van overheid, bedrijfsleven en particuliere organisaties. Het tot ontwikkeling komen van de derde wereld is een uitdaging voor de westerse industrielanden. De ontwikkelingslanden zullen een markt moeten zoeken voor hun produkten en het westen krijgt grotere afzetgebieden. Het Nederlandse bedrijfsleven moet die uitdaging aankunnen. De overheid helpt daarbij. Nederland moet actief meewerken aan een zodanige herstructurering van de Verenigde Naties, dat de doelmatigheid van de onder verantwoordelijkheid van deze organisatie te verlenen hulp, wordt vergroot. Het ontwikkelingsbeleid van de EG heeft nog weinig inhoud. Ons land moet de totstandkoming van een Europese ontwikkelingsstrategie bevorderen. De door ons gewenste gemeenschappelijke Europese aanpak van de inflatie is ook voor de toekomst van de ontwikkelingslanden van grote betekenis. Het Nederlandse ontwikkelingsbeleid moet langs dezelfde lijnen worden gevoerd als dat van onze Europese partners. De Nederlandse, buitenlandse, economische en monetaire politiek is daarbij richtsnoer.

De snelle uitbreiding van het aantal landen waaraan Nederland steun verleent, heeft nodeloze verspilling van gelden tot gevolg gehad. Nederland moet zijn beleid richten op een beperkt aantal landen. Dat houdt in dat ons land zijn beleid moet concentreren op die landen, waarmee het bijzondere betrekkingen onderhoudt, op landen, die onze hulp het meest nodig hebben en op landen, uit wier politiek blijkt, dat zij zich inzetten om tot eigen ontplooiing te komen. Voorts zal onze hulp het meeste effect hebben als Nederland zich richt op die projecten, waarbij ons land zijn speciale bekwaamheden kan tonen. Hulp in noodsituaties moet te allen tijde mogelijk zijn.

Het bedrag op de rijksbegroting, bestemd voor de ontwikkelingssamenwerking, wordt vastgesteld met inachtneming van: het streven naar het voldoen aan internationale normen, de financieel-economische situatie in ons land en de opname- en bestedingscapaciteit van de hulpontvangende landen en organen.

a De Nederlandse overheid dient investeringen van het Nederlandse bedrijfsleven in de landen van de derde wereld krachtig te ondersteunen.

b Nederland bevordert de totstandkoming van een gemeenschappelijke Europese ontwikkelingsstrategie.

c de Nederlandse, buitenlandse, economische en monetaire politiek is richtsnoer voor het Nederlandse ontwikkelingsbeleid.

d De ministers van buitenlandse zaken, van economische zaken en van financiën zijn verantwoordelijk voor de Nederlandse ontwikkelingspolitiek; worden bijgestaan door een staatssecretaris voor ontwikkelingssamenwerking.

e Nederland concentreert zijn hulp op die landen, waaraan het de meest doeltreffende bijdrage kan leveren.

f Nederland richt zich speciaal op verbetering van de infrastructuur in de breedste zin, zoals onderwijs, landbouw, gezondheidszorg en aanleg van wegen en havens.

g Nederland verstrekt directe voedselhulp aan de armste landen.

5 Leefbaar land

28 Bestuurlijke organisatie

De bestuurlijke organisatie in ons land moet dienstbaar zijn aan het behoud en de versterking van de democratische rechtsstaat. Onze rechtsstaat bestaat bij de gratie van de wil van de bevolking. Om die te behouden, is het nodig dat de burgers geïnteresseerd zijn in hun bestuur.

Onze bestuurlijke organisatie schiet te kort. Zij is ondoorzichtig, inefficiënt en duur. De wet gemeenschappelijke regelingen biedt voor het voeren van een samenhangend beleid onvoldoende mogelijkheden, belet het stellen van prioriteiten en onttrekt belangrijke beslissingen aan publieke en politieke controle. De toepassing ervan doet afbreuk aan de democratie in ons land.

Integraal bestuur moet regel zijn, het binnenlandse bestuur moet worden georganiseerd in volledige bestuurslagen. Wij kiezen voor drie bestuurslagen en gedecentraliseerd bestuur. Het bestuur moet zo dicht mogelijk bij de burgers worden gebracht. Wij zijn zeer bezorgd voor het voortsluipen van het bestuurlijk centralisme. Daarom vinden wij dat een aantal van de taken die thans door het rijk worden uitgeoefend, waarbij wij met name denken aan taken, liggend op het terrein van cultuur, recreatie, volkshuisvesting, volkgezondheid, milieubewaking en ruimtelijke ordening, door de provincies kan worden overgenomen. Daarom kiezen wij voor een zo groot mogelijke gemeentelijke autonomie.

De grootste provincies zijn te groot. Voor het adequate doebestuur, dat wij bepleiten. Het aantal provincies zal dan moeten worden uitgebreid. Wij bepleiten het tot stand brengen van 15 à 16 provincies. Inwonertallen en/of oppervlakten zijn voor ons niet heilig. De omvang en begrenzing van de provincies moeten een goede vervulling van de regionale taken dienen.

Deze bestuurlijke reorganisatie brengt met zich mee dat gewesten als Rijnmond en Eindhoven niet blijven voortbestaan, maar worden opgenomen in de provincies nieuwe stijl.

Het aantal gemeenten dat een provincie telt moet zodanig zijn dat de provincie haar coördinerende en toezichhoudende taak zo goed mogelijk kan vervullen. Het beleid ten aanzien van het herindelen van gemeenten wordt meer vaart gegeven. Het inwonertal kan daarbij niet als een algemeen geldende norm worden gehanteerd. Als een van de maatstaven geldt wél het aantal gemeenschappelijke regelingen waaraan gemeenten deel hebben. De gemeentelijke indeling dient het optimaal vervullen van gemeentelijke taken als uitgangspunt te hebben. De gemeenten die klein zijn, worden opgeheven. Gemeenten die te groot zijn, worden opgesplitst. Wij kiezen voor bestuurskrachtige gemeenten en zo voor versterking van de lokale democratie.

a Het binnenlands bestuur wordt georganiseerd in drie lagen.

b Een aantal thans door het rijk vervulde taken wordt aan de provincies overgedragen.

c Het aantal provincies wordt uitgebreid tot 15 à 16.

d Het beleid ten aanzien van de gemeentelijke herindeling is gericht op het vormen van bestuurskrachtige gemeenten en het versterken van de lokale democratie.

29 Ruimtelijke ordening

Een liberaal ruimtelijk beleid kenmerkt zich door terughoudendheid. Wij kiezen voor een ordening die zoveel mogelijk ruimte laat aan de burger. Het is de individuele burger die het best kan bepalen, hoe zijn directe leefruimte zal worden ingericht. Een liberaal ruimtelijk beleid is een bescheiden beleid. Het is gegrond op het besef dat het slechts kan slagen, als de burgers bereid zijn mee te werken aan

het beleid dat de overheid ontwikkelt. Het beschermt de belangen en rechtszekerheid van de burger.

De inspraak in het ruimtelijk gebeuren wordt wettelijk geregeld. In een zo vroeg mogelijk stadium moeten de burgers, op een bestuursniveau dat zo dicht mogelijk bij hen ligt, hun verlangens kunnen uiten. De inspraak dient zodanig geregeld te zijn, dat zij niet kan worden misbruikt door individuen en groepen om noodzakelijke veranderingen te blokkeren.

Het is de taak van de overheid algemene en bijzondere belangen voortdurend af te wegen. Vereist het algemeen belang aantasting van particuliere belangen, dan moet de overheid de schade vergoeden.

Het ruimtelijk beleid dient bij te dragen aan het versterken van de economische positie van de zwakke regio's. Er wordt een evenwichtig en afgewogen spreidingsbeleid gevoerd. De vestiging van ondernemingen in de zwakke regio's wordt door het economisch en ruimtelijk beleid van de overheid gestimuleerd. Het ruimtelijk beleid bevordert het woon- en leefklimaat in de grote steden en mag de uitbreiding van de kleine kernen op het platteland niet zo aan banden leggen, dat het leefklimaat wordt aangetast.

Het groene hart van Holland wordt zoveel mogelijk gespaard. De waddenzee blijft open. Het beheer over de Waddenzee blijft bij de betrokken provincies en gemeenten. Een over de grenzen reikend ruimtelijk beleid is nodig.

a De inspraak bij het ordenen van de ruimte wordt wettelijk geregeld.

b Er dient een onderzoek te worden ingesteld naar de mogelijkheid de regeling van planschade te verbeteren

c Het woonklimaat in de grote steden en op het platteland wordt door het ruimtelijk beleid bevorderd.

d Nederland neemt initiatieven voor het ontwikkelen van een Europees ruimtelijk beleid,

e Nederland brengt in overleg met onze nabuurlanden een samenhangend ruimtelijk beleid voor de grensgebieden tot stand.

30 Milieu

De VVD is van mening, dat de ontplooiing van ieder mens in belangrijke mate mede bepaald wordt door de kwaliteit van het leefmilieu. Het tot stand brengen van een goed leefmilieu is de individuele en collectieve verantwoordelijkheid van alle burgers. Een harmonisch samenspel tussen de mens en zijn omgeving is daarbij noodzakelijk. Als de milieueisen een beperking van de individuele vrijheid met zich meebrengen, dan is die alleen aanvaardbaar, wanneer aangetoond is dat deze beperking uit een oogpunt van bescherming van het leefklimaat noodzakelijk is.

Wij zijn van mening dat ons maatschappelijk stelsel, gebaseerd op de particuliere ondernemingswijze produktie met het prijsmechanisme als het belangrijkste ordeningsmechanisme, bij uitstek geschikt is om de problemen van milieu en schaarste aan te vatten.

Wij menen dat een overheidsbeleid waarvan het milieubeleid een integraal onderdeel is, niet tot stand kan worden gebracht zonder een adequate wetgeving. Normstelling is een essentiële voorwaarde om te komen tot een goed en doorzichtig milieubeleid. Het geeft rechtszekerheid aan industrie en bevolking en biedt een toetsinstrument aan lagere overheden. De uitvoering van milieuwetgeving dient op provinciaal niveau plaats te vinden. Deze uitvoering moet door de provincies gelijkelijk geschieden. Het vergunningenbeleid. Bij het normstellingsbeleid. Het stelsel van beroepsmogelijkheden en het toezicht moeten zo zijn geregeld dat de minister van milieubewaking en ruimtelijke ordening de eerst-verantwoordelijke is voor het vergunningenbeleid. Bij het normstellings- en heffingenbeleid zal rekening moeten worden gehouden met de internationale

concurrentie en de gevolgen voor de werkgelegenheid. Door in bepaalde gevallen gerichte en in de tijd aflopende subsidies te verlenen, kan worden bereikt dat voor de betreffende bedrijfstakken de aanpassing aan de hogere eisen en de heffingen eenvoudiger wordt en dat de werkgelegenheid behouden blijft. Dat houdt in dat de milieu-kwaliteitsnormen slechts geleidelijk strenger kunnen worden.

Nederland zal er met alle mogelijke middelen naar moeten streven dat een effectief internationaal milieu en grondstoffenbeleid wordt geformuleerd en dat de verschillende landen zich verplichten aan dit beleid mee te werken.

a Het maatschappelijk stelsel, gebaseerd op de particuliere ondernemingswijze productie, is bij uitstek geschikt de problemen van milieu en schaarste aan te vatten.

b De kosten om vervuiling van het milieu te voorkomen of ongedaan te maken, worden in beginsel door de vervuilers gedragen.

c Er wordt een milieukaderwet tot stand gebracht.

d Zo spoedig mogelijk wordt voor die onderdelen van het milieubeleid waar dat mogelijk is, tot normstelling overgegaan.

e De milieu-hygiënische eisen worden in het belang van de continuïteit van het ondernemen slechts geleidelijk - volgens plan - verscherpt.

f Nederland bevordert de internationale samenwerking in OESO en EG op het terrein van het milieubeheer.

g De minister van milieubewaking en ruimtelijke ordening is verantwoordelijk voor een gecoördineerde aanpak van de bewaking van het milieu.

31 *Verkeer*

De vrijheid van keuze bij het wonen, werken en recreëren, die wij voorstaan brengt met zich mee, dat burgers vrij hun vervoer kunnen kiezen. Particulier en openbaar vervoer moeten elkaar aanvullen. Wij wensen het particuliere vervoer niet ondergeschikt te maken aan het openbaar vervoer. Wij willen dat het openbaar vervoer het particulier vervoer aanvult en bevordert wordt, daar waar een overmaat aan autoverkeer leidt tot aantasting van het leefmilieu. De centra van de steden moeten bereikbaar zijn. Voor voldoende parkeerruimte in de stadscentra wordt gezorgd.

In de komende jaren zal moeten worden bezuinigd op de subsidies die de rijksoverheid aan het openbaar vervoer verleent. De overheid dient een beleid te voeren, gericht op sterke bevordering van het taxigebruk. Een anti-autobeleid wijzen wij af. Voor velen in de niet-stedelijke gebieden is de auto onmisbaar. Voor het woon-werkverkeer in de stedelijke agglomeratie kan het openbaar vervoer zeer geschikt zijn. Voor de recreatie van de stedeling is de auto een middel tot ontspanning en ontspanning.

De verbetering en waar nodig nieuwe aanleg van autosnelwegen tussen de randstad en de regio is voor de bevordering van onze economie en met name voor de versterking van de economische situatie in de regio's van grote betekenis. Ter bescherming van het milieu dient verbetering van het wegennet zoveel mogelijk plaats te vinden door verbreding van bestaande wegen, het wegnemen van knelpunten daarin en door de aanleg van rondwegen. De verkeersveiligheid maakt een integrerend onderdeel uit van het verkeersbeleid. Aan kinderen wordt goed verkeersonderwijs gegeven.

a Het particulier en openbaar vervoer dienen elkaar aan te vullen.

b Het openbaar vervoer wordt doorgelicht en op maatschappelijk aanvaardbare wijze gesaneerd.

c In de tariefstelling van het openbaar vervoer wordt nauwere aansluiting gezocht bij de kosten erven.

d Een anti-autobeleid wordt afgewezen.

e Goede wegverbindingen tussen de randstad en de regio's zijn voor de economische ontwikkeling van ons land essentieel.

f Het Nederlandse verkeersveiligheidsbeleid wordt afgestemd op het Europese.

32 *Wonen*

Bevordering van het eigen woningbezit is hoeksteen van een liberaal volkshuisvestingsbeleid. Bezit maakt vrij en dient de onafhankelijkheid van de mens. Voor hen die bezit willen vormen, is het kopen van een eigen huis een goed begin. Het biedt waardevast bezit en zekerheid.

Het huurbeleid behoort de bestrijding van de woningnood en een rechtvaardige verdeling van de voorraad te dienen. Door het naoorlogse huurbeleid is het verband tussen huur- en kostprijs volkomen zoek geraakt. Door de vrijmaking van de huren en door grondige verandering van het subsidiestelsel kan de woningvoorraad eerlijker worden verdeeld.

Wij zijn voorstander van het voortzetten van de huurliberalisatie in die gebieden van ons land waar genoeg woningen zijn. Wij kiezen voor een beleid van huurharmonisatie in die gebieden van ons land waar nog een tekort aan woningen bestaat. De huurprijs moet de vertaling zijn van het woongenot, dat het huis biedt. Wie de werkelijk huurwaarde van zijn woning niet kan betalen wordt individueel gesubsidieerd.

Bouwwereld, regering en parlement moeten zich gezamenlijk inspannen de woningproductie weer te brengen op een peil dat noodzakelijk is om aan de vraag naar nieuwe woningen te voldoen. Om jonge gezinnen een woning te bieden, oude woningen te vervangen, de binnensteden op te knappen en groepen, zoals ongetrouwen, bejaarden, werkende jongeren en buitenlandse werknemers aan een behoorlijke huisvesting te helpen, zullen in de komende tijd meer nieuwe woningen per jaar worden gebouwd, dan thans het geval is.

Het beleid, gericht op de stadsvernieuwing moet ten doel hebben de kwaliteit van het wonen en leven in de steden te verbeteren. Zeer zorgvuldig zal daarbij steeds gekozen moeten worden tussen verbetering van de bestaande huizen, sanering of nieuwbouw. De gemeenten moeten de eigenaren van woningen in buurten die vernieuwd moeten worden positief tegemoet treden. Zij dienen de huiseigenaren te stimuleren hun woningen te vernieuwen. Zij moeten steunen en dienst verlenen. Particuliere eigenaren moeten van dezelfde financiële regelingen gebruik kunnen maken, als die welke gelden voor gemeentelijke woningen. Een bijzondere regeling wordt getroffen voor gedupeerde zelfstandigen. *a* Het eigen woningbezit wordt krachtig bevorderd.

b De onderhoudskosten van de eigen woning worden weer aftrekbaar gemaakt voor de loon- en inkomstenbelasting.

c Huurders van woningwetwoningen wordt het recht gegeven hun woning te kopen.

d De huren worden verder geliberaliseerd en geharmoniseerd.

e De woningproductie in de gebieden met het grootste woningtekort wordt opgevoerd.

f De overheid voert een zodanig beleid, dat het voor beleggers weer aantrekkelijk wordt hun gelden in de woningbouw te beleggen.

g De gemeenten stimuleren de eigenaren van woningen gelegen in buurten die moeten worden vernieuwd, steunen hen financieel en treden dienstverlenend op.

33. *Welzijn*

Het hebben van werk, van een goed huis, van sociale zekerheid, is voor het welzijn van de mens wezenlijk. De overheid beslist niet wat welzijn is, maar schept

algemene voorwaarden die het persoonlijk welzijn van de mensen bevorderen. Welzijn is een persoonlijke ervaring, die deel uitmaakt van de onaantastbare levenssfeer van ieder individu.

Het welzijnsbeleid dat wij voorstaan, bevordert de vrijheid, de ontplooiing van de mens en het dragen van eigen verantwoordelijkheid. Vanuit die visie kiezen wij voor een beleid dat gericht is op het verbeteren van de leef-, werk- en woonomstandigheden van de zwakkeren in onze samenleving. Vanuit die visie zijn wij van mening dat het welzijnsbeleid het beste door de gemeenten kan worden gevoerd en vinden wij dat de burger voor zijn welzijn, indien hij daartoe in staat is, een redelijk deel zelf moet betalen.

a In het welzijnsbeleid wordt voorrang gegeven aan het verbeteren van de leefomstandigheden van de zwakkeren.

b De gemeenten zijn verantwoordelijk voor het welzijnsbeleid.

c Bejaarden worden in staat gesteld zolang mogelijk zelfstandig in hun eigen omgeving te blijven wonen.

d De bouw van zelfstandige woonvormen voor gehandicapten en de aanpassing van gebouwen aan hun omstandigheden worden bevorderd.

e Ondernemers en overheid zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de woon- en arbeidsomstandigheden van buitenlandse werknemers.

f Het beleid ten aanzien van culturele minderheden houdt rekening met hun eigen cultuur en waarden.

34 Volksgezondheid

Gezondheid is een kostbaar goed. Volksgezondheid is kostbaar.

Dank zij het particulier initiatief heeft de gezondheidszorg in ons land een hoog peil bereikt. Willen wij dit peil ook in de toekomst kunnen handhaven en de daarvoor benodigde mankracht en middelen kunnen opbrengen, dan is een aantal maatregelen nodig. Want de gezondheidszorg dreigt onbeheersbaar en onbetaalbaar te worden. De belangrijkste oorzaak van de enorme stijging van de kosten van de gezondheidszorg is dat de instanties die zorg verlenen, te gemakkelijk tot uitbreidingen, verbeteringen en andere kostenverhogende maatregelen kunnen overgaan, zonder verantwoordelijk te zijn voor de financiële consequenties ervan. Een effectief instrumentarium om deze kostenstijging aan banden te leggen, moet worden geschapen. Nieuwbouw van ziekenhuizen wordt aan banden gelegd. Voorts is het nodig dat de werkers in de gezondheidszorg streven naar doelmatigheid en kostenbewaking bij het verrichten van hun arbeid. De instellingen voor de gezondheidszorg dienen zich toe te leggen op samenwerking, zowel op plaatselijk niveau als in provinciaal verband. Het vaststellen van maatstaven die de kwaliteit van de gezondheidszorg bewaken, gelijktijdig met de beheersing van de kostenontwikkeling, is noodzakelijk.

Particuliere instellingen, zoals de kruisverenigingen, achten wij voor de preventieve gezondheidszorg van groot belang. Hun plaats en taak moet worden versterkt.

De patiënt heeft recht op vrije keuze van zijn arts, op informatie, op bescherming van zijn persoonlijke levenssfeer en op inspraak bij behandeling en verpleging.

Door gerichte voorlichting inzake geboorteregeling en anti-conceptie wordt zwangerschapsafbreking zoveel mogelijk voorkomen. Aan begeleiding bij ongewenste zwangerschappen wordt bijzondere aandacht besteed.

a De gezondheidsvoorlichting en de preventieve gezondheidszorg worden uitgebreid *b* Er wordt een eigen bijdrage in de ziekenfondsverzekering ingevoerd.

c De kostenontwikkeling in de gezondheidszorg wordt door wetgeving aan banden gelegd.

- d* Het jaarlijks te ontwerpen sociaal budget verschaft het raamwerk van de kostenontwikkeling van de gezondheidszorg.
- e* Een algemene volksverzekering tegen ziektekosten wordt niet ingevoerd
- f* De grondrechten van de patient worden bij wet vastgelegd.

6 De mens en zijn werk

35 Inkomen en bezit

De inkomenspolitiek die wij voorstaan, beoogt een redelijk en rechtvaardig inkomen voor iedereen. Het bereiken Van dat doel staat en valt met het centraal stellen door overheid en samenleving van de bestrijding van de inflatie.

Wij streven naar een samenleving waarin ieder zeker is van een behoorlijk bestaansminimum. Zij die door ziekte, ouderdom, invaliditeit of gedwongen werkloosheid niet in staat zijn in hun eigen levensonderhoud te voorzien, moeten de zekerheid hebben dat zij kunnen beschikken over een inkomen, voldoende voor hun levensbehoeften. De zwakken wensen wij te beschermen.

Wij gronden onze inkomenspolitiek op de overtuiging dat het dragen van verantwoordelijkheid en het nemen van initiatieven moeten worden gestimuleerd, omdat onze samenleving daar wel bij vaart. Geen mens is gelijk aan een ander, in een liberale maatschappij zullen daarom altijd inkomensverschillen bestaan.

Bepalend voor de beloning die men Voor zijn werk ontvangt, behoren te zijn: de prestatie die men levert, de verantwoordelijkheid die men draagt, de inzet waarmee men werkt en de betekenis van de verrichte arbeid voor de samenleving. De inkomensvorming moet in beginsel aan de samenleving worden overgelaten. Als de overheid de inkomensverhoudingen van bovenaf tracht te regelen, leidt dat tot verstarring. Een dergelijke politiek miskent de dynamiek van onze voortdurend veranderende samenleving.

Wij zijn voorstanders van persoonlijke bezitsvorming. De overheid moet de voorwaarden scheppen om het vormen van bezit - sparen, kopen van een eigen huis en winstdeling - mogelijk en aantrekkelijk te maken.

Een wettelijk opgelegde vermogensaanwasdeling in collectief beheer gaat ten koste van bestaande winstdelingsregelingen en is strijdig met ons streven naar persoonlijke bezitsvorming. Wij geloven in een maatschappij van mondige mensen. Wij willen de werknemers de verantwoordelijkheid bieden met elkaar en in overleg met de bedrijfsleiding te beslissen over de vorm van hun aandeel in de winst.

a Het bestrijden van de inflatie is voorwaarde voor een redelijk en rechtvaardig inkomen voor iedereen.

b Het totaal van belasting- en premiedruk wordt niet verhoogd.

c Het belastingstelsel moedigt het leveren van prestaties en het nemen van initiatieven aan.

d Persoonlijke bezitsvorming wordt gestimuleerd.

e Een vermogensaanwasdelingsregeling in collectief beheer wordt afgewezen.

35 De onderneming

Een bloeiend bedrijfsleven biedt werk en welvaart en vormt het draagvlak van onze collectieve voorzieningen. De overheid moet een goed ondernemingsklimaat bevorderen. Binnen de onderneming moet een klimaat bestaan, dat leiding en werknemers zich gezamenlijk doet inzetten voor een goed functioneren ervan. Wij willen dat de werknemers moer eigen verantwoordelijkheid kunnen dragen. De werknemers moeten zich een kunnen voelen met hun bedrijf, met plezier kunnen werken, zich in hun bedrijf thuis en gelukkig kunnen voelen.

De leiding van een onderneming zal doelbewust moeten streven naar het meer inschakelen van de werknemers bij het beleid. Wij hechten grote waarde aan goed werkoverleg in de onderneming.

De positie van de ondernemingsraad moet verder worden versterkt. Over ingrijpende beslissingen - zoals inkrimping, uitbreiding en overdracht - moet de ondernemingsraad om advies worden gevraagd. Scholing en vorming van de leden van de ondernemingsraad en het contact tussen de leden van die raad en hun achterban worden bevorderd. In kleinere ondernemingen bestaat aan een wettelijk geregelde ondernemingsraad minder behoefte. Het overleg daarin kan beter en intensiever minder formeel geschieden. Wel zal overwogen moeten worden een ondernemingsraad in te stellen voor ondernemingen, die tussen de 25 en 100 werknemers hebben, als meer dan de helft van de vaste werknemers dit vraagt.

Wij wijzen het binnenhalen van de polarisatie binnen de onderneming van de hand. Wij kiezen voor harmonie. De ondernemingsleiding dient daarom deel te blijven uitmaken van de ondernemingsraad.

De wijze waarop de raad van commissarissen thans wordt samengesteld, waarbij de benoeming van alle commissarissen aan het oordeel van zowel de aandeelhoudersvergadering als de ondernemingsraad is onderworpen, waarborgt een harmonische samenstelling van de raad van commissarissen. Voor de interne structuur van de vennootschappen blijven wij uitdrukkelijk het harmoniemodel boven het conflictmodel verkiezen.

Tussen de drie componenten van de onderneming kunnen conflicten rijzen, omdat op de korte termijn de verschillende belangen kunnen botsen. Maar op de lange termijn is er een gezamenlijk doel: de continuïteit van de onderneming, het optimaal functioneren ervan en de werkgelegenheid, die de onderneming biedt.

a Het werkoverleg binnen de onderneming wordt bevorderd.

b De positie van de ondernemingsraad wordt verder versterkt.

c Scholing en vorming van de leden van de ondernemingsraad worden gestimuleerd. *d* Voor de kleinere ondernemingen wordt de instelling van een ondernemingsraad verplicht gesteld, als een meerderheid van de werknemers dit wenst.

e In de wet op de ondernemingsraden blijft vastgelegd, dat de leiding van de onderneming deel uitmaakt van de raad.

f De structuurwetgeving van 1971, gebaseerd op het harmoniemodel, blijft onverkort van kracht.

37. Zelfstandigen

Het overheidsbeleid in de meest brede zin dient gericht te zijn op bevordering van het zelfstandig ondernemerschap. Bestrijding van de inflatie, belastingverlichting en verlaging van de kosten van de sociale voorzieningen dragen daartoe bij. Het nemen van initiatieven, het dragen van verantwoordelijkheid en de bereidheid risico's te aanvaarden - eigen aan het ondernemen - zijn onmisbaar voor onze economie. De overheid dient te zorgen voor een klimaat, waarin de zelfstandigen hun Belangrijk werk zo goed mogelijk kunnen verrichten. Het bestaan van gezonde middelgrote en kleine bedrijven is van belang voor onze gehele maatschappij. Deze bedrijven leveren een belangrijk deel van de werkgelegenheid en bieden een goed arbeidsklimaat. Het bestaan ervan is van zodanige betekenis dat het beleid ten aanzien van het midden- en kleinbedrijf geïntegreerd moet zijn in het gehele regeringsbeleid.

Wij bepleiten een overheidsbeleid dat door globale maatregelen een gezond en sterk ondernemerschap dient. Maatregelen die leiden tot concurrentievervalsing, die de middenstand in greep van de overheid brengen, wijzen af.

Beunhazerij moet worden bestreden. Paracommercialisme wordt tegengegaan.

De gemeenten dienen ervoor te waken dat buurt- en dorpshuizen niet op oneerlijke wijze concurreren met het particuliere horecabedrijf. In hun ruimtelijke ordeningsbeleid moeten de gemeenten paal en perk stellen aan het vestigen van winkelbedrijven op weilanden, industrieterreinen en andere perifere gebieden. Het door de overheid te voeren prijsbeleid moet ten hoogste globaal zijn. Behalve in een situatie waarin diepgaande ingrepen in onze economie nodig zijn, moet het doorberekenen van kosten mogelijk zijn. Overheid en bedrijfsleven moeten zich inzetten voor het bevorderen van de keuzevrijheid van de mens als consument. Goede en terzake doende voorlichting zowel door de producenten zelf als door onafhankelijke organisaties is nodig. Prijs- en hoeveelheidsaanduidingen moeten worden gestandaardiseerd. Op verpakkingen en etiketten moet de consument echte informatie aantreffen. De consument moet tegen opdringerige verkoopmethoden worden beschermd.

a Bestrijding van de inflatie is voor een gezond zelfstandig ondernemerschap essentieel.

b Het fiscaal winstbegrip wordt aangepast aan de bijzondere functie van het ondernemersinkomen.

c In afwachting van een aanpassing van het fiscaal winstbegrip wordt een rechtvaardige zelfstandigenaftrek in de inkomstenbelasting gehanteerd.

d Er is een staatssecretaris die tot taak heeft ervoor te zorgen, dat het zelfstandigenbeleid geïntegreerd is in het algemeen overheidsbeleid.

e Inkomensgaranties worden, omdat zij leiden tot concurrentievervalsing, afgewezen.

f Beunhazerij en paracommercialisme worden bestreden.

g De vestiging van winkels in de wei wordt beperkt.

h. Het prijsbeleid dient globaal te worden gevoerd.

i Producenten, overheid en onafhankelijke consumentenorganisaties zetten zich in goed samenspel in voor het bevorderen van de keuzevrijheid van de consument.

38 Landbouw

Wij kennen aan de economische betekenis van de land- en tuinbouw een grote waarde toe. Instandhouding van een modern en goed uitgerust agrarisch productie-apparaat achten wij noodzakelijk om in de toekomst over voldoende en betaalbaar voedsel te kunnen beschikken.

Het beleid ten aanzien van het zelfstandig ondernemerschap dat wij voorstaan, ligt ten grondslag aan onze politiek voor land- en tuinbouw.

De specifieke problemen waarmee het agrarisch bedrijfsleven te kampen heeft, vereisen een adequaat en doelgericht nationaal en Europees beleid. Het in Europees verband te voeren markt- en prijsbeleid behoort, in het belang van de producent en consument, gericht te zijn op het stabiliseren van de prijsontwikkeling van de belangrijkste landbouwproducten, het vormen en in stand houden van voorraden in verband met de wereldvoedselvoorziening en een bevredigende inkomensvorming van de agrariërs.

De structuur van de agrarische bedrijven moet zo sterk mogelijk zijn.

De overheid zal de agrarische ondernemer de ruimte moeten laten om op dynamische wijze zijn bedrijfsvoering aan moderne inzichten aan te passen.

Niet alle bedrijven zullen in stand kunnen blijven. Goede regelingen voor bedrijfsbeëindiging zijn noodzakelijk voor de direct betrokkenen en voor vergroting van andere bedrijven.

De ontwikkelingen bij de moderne landbouw maken een voortdurende afweging noodzakelijk van belangen tussen landbouw en landschap. Schaalvergroting in de landbouw en ruilverkaveling vormen daarbij essentiële onderdelen.

De overheid mag haar taken op cultuur-technisch terrein niet verminderen. Aan landschappelijke waarden dient bijzonder grote aandacht te worden besteed. Een integratie van zowel landbouwkundige als landschappelijke aspecten is noodzakelijk. Daar waar zwaardere landschappelijke eisen de bedrijfsuitoefening beperken, is compensatie van inkomensderving noodzakelijk. Het instituut van de pacht wordt versterkt. Een geleidelijke verhoging van de pacht prijzen is noodzakelijk. De prijs van de grond blijft bepaald door vraag en aanbod.

Bij onteigening wordt de werkelijke waarde vergoed.

a De inkomens van de producenten in de agrarische sector moeten primair komen uit de prijs van de agrarische produkten.

b Het prijsbeleid van de overheid moet zodanig zijn dat de continuïteit van het bedrijf en een redelijke levensstandaard voor de producent en zijn gezin gewaarborgd zijn.

c De mogelijkheid van bedrijfsbeeindiging op termijn wordt geopend: de vrijkomende grond wordt zoveel mogelijk gebruikt voor bedrijfsvergroting.

d Er wordt een structuurbeleid gevoerd, gericht op bedrijfsaanpassingen en verbeteringen.

e Stimulering en uitvoering van cultuur-technische werken worden onverminderd voortgezet.

f De behartiging van de belangen van de landbouw dient volledig geïntegreerd te zijn in het beleid ten aanzien van natuur en landschap.

g Het instituut van de pacht wordt versterkt.

h De VVD blijft vasthouden aan onteigening op basis van marktwaarde.

39 Arbeidsmarkt

Werkloosheid ondermijnt het zelfbewustzijn en het zelfvertrouwen van de mens. Het is een ongeluk ontslagen te worden. Zij die werkloos worden, worden getroffen door verlies van contacten, door verlies van maatschappelijke status en vaak ook door verminderd respect thuis. Werkloosheid, vooral als ze langdurig is, werkt in hoge mate demoraliserend. Het is uit dit besef, dat wij van mening zijn, dat de overheid alles moet doen aan de bestrijding en vooral ook aan het voorkomen van werkloosheid.

Voor heel veel jongeren is het nu onmogelijk een plaats op de arbeidsmarkt te verkrijgen. Het is menselijk niet verantwoord jonge mensen aan het begin van hun beroepsleven het gevoel te geven overbodig te zijn en redelijke toekomstverwachtingen niet te kunnen vervullen. Er zal daarom moeten worden gestreefd naar een betere aansluiting van leerprogramma's in het onderwijs aan het toekomstig beroepsleven. De voorlichting over beroeps- en plaatsingsmogelijkheden en de arbeidsbemiddeling moeten worden versterkt. De forse verhoging van het minimumjeugdloon heeft bijgedragen aan de enorme stijging van de werkloosheid onder de jongeren. Pas op de plaats met de minimumjeugdlonen is noodzakelijk vooral voor de kansen en de toekomst van de jongeren zelf. En het is bij uitstek sociaal de wijze waarop schoolverlaters een beroep op de werkloosheidsvoorzieningen kunnen doen, kritisch te bezien, zowel wat de hoogte van de uitkeringen betreft, als voor wat betreft de toepassing van het begrip passende arbeid.

Herziening van het begrip passende arbeid is ook in algemene zin nodig. De mobiliteit van de arbeid moet worden opgevoerd. De mogelijkheden tot her- en bijscholing worden verbeterd en zij die werkloos zijn, worden verplicht zich te laten her- en bijscholen, als dat uitzicht biedt op een toekomstige plaats in het arbeidsproces. De taakvervulling van de gewestelijke arbeidsbureaus wordt verbeterd.

Tot een betere arbeidsbemiddeling zal onder meer bijdragen een hechtere samenwerking tussen de gemeentelijke sociale dienst en de arbeidsbureaus.

De werkloosheid in ons land is veel groter dan de officiële cijfers zeggen. De WAO is een verkapt werkloosheidswet geworden. Via de WAO zijn de laatste jaren veel oudere werknemers buiten het arbeidsproces geplaatst. Een aantal van hen is niet meer in staat werk te verrichten, maar een ander deel zal heel wel een plaats in het arbeidsproces kunnen behouden. En velen van hen willen dat ook. Er zijn maatregelen nodig die de ontwikkeling, waarbij oudere werknemers naar de WAO worden gesluisd, ombuigen.

Onze visie op de functie van de arbeid in het persoonlijk leven en voor het functioneren van onze samenleving doet ons kiezen voor een beleid dat het mogelijk maakt dat mensen die willen werken, kunnen werken. Wij zijn van oordeel dat het leveren van een prestatie die materieel of ideëel nut afwerpt, wezenlijk is voor een volwaardig menselijk bestaan. Dat geldt gelijkelijk voor vrouwen en mannen. Beiden behoren bij het vervullen van hun arbeid gelijkwaardig te worden behandeld.

Dat eist in de situatie waarin ons land verkeert, die gekenmerkt wordt door hoge, niet binnen enkele jaren weg te nemen werkloosheid, een politiek waarbij aandacht wordt gegeven aan de bestudering van de mogelijkheden van deeltijdarbeid, verkorting van de arbeidstijd binnen het economisch mogelijke en vervroegde of flexibele pensionering. Bovenal echter zal de komende jaren strijd moeten worden geleverd om de werkloosheid en de inflatie te lijf te gaan. Daarom eindigen wij ons program waar wij begonnen: De VVD is van mening dat in de eerstkomende jaren absolute voorrang moet worden gegeven aan een samenhangende bestrijding van werkloosheid en inflatie.

a De leerprogramma's op de scholen moeten beter aansluiten aan de eisen die het toekomstig beroepsleven stelt.

b Het minimumjeugdloon wordt voorlopig niet verhoogd.

c De wijze, waarop schoolverlaters een beroep kunnen doen op de werkloosheidsvoorzieningen wordt kritisch bezien.

d De criteria voor het aanvaarden van passende arbeid en omscholing bij werkloosheid worden verbeterd en stringenter toegepast.

e De taakvervulling van gewestelijk arbeidsbureaus wordt verbeterd en de coördinatie met de gemeenschappelijke sociale diensten versterkt.

f De plaatsingsmogelijkheden voor gehandicapten en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werknemers worden in goed samenspel tussen overheid en bedrijfsleven verbeterd.

g Er worden studies in gang gezet. over deeltijdarbeid, verkorting van de arbeidstijd en vervroegde of flexibele pensionering.

h In de komende jaren wordt absolute voorrang gegeven aan een samenhangende bestrijding van werkloosheid en inflatie.

Nawoord

De kiezers kunnen uit ons program zien waar wij staan,.

Ons program is een sober program. Ons program markeert onze positie in de Nederlandse politiek. Het bedoelt de lijnen die ons scheiden van anderen zichtbaar te maken. Het is geschreven uit de intentie die scheidslijnen niet overdreven aan te zetten.

Die scheidslijnen niet te laten verworden tot onoverkomelijke barrières voor samenwerking met anderen.

Onafhankelijk, niet aan anderen gebonden, gaan wij de verkiezingen in. De kiezers zullen bepalen in welke richting zij wensen dat ons land in de komende jaren wordt bestuurd. Zij zullen verwachten dat wij met hun stem verantwoordelijk handelen.

Van ons verwachten dat wij bij de vorming van het nieuwe kabinet ons sterk zullen maken voor de verwezenlijking van ons program. Ook van ons verwachten, dat wij bereid zullen zijn ons program niet als een dictaat bij de formatie op tafel te leggen, maar zullen trachten op basis van gelijkwaardigheid en respect het met anderen eens te worden.

Ons program is doortrokken van ons vrijheidsideaal.

De vrijheid die ons beweegt is een vrijheid in verantwoordelijkheid.

Een vrijheid die haar grenzen vindt daar waar de vrijheid van de een de vrijheid van de ander aantast. Onze vrijheid is een vrijheid in verdraagzaamheid, is een vrijheid in sociale rechtvaardigheid.

Met die beginselen gaan wij de verkiezingsstrijd in.

Wij zullen strijden voor ons ideaal: een vrije maatschappij voor vrije mensen. Voor die strijd vragen wij uw steun.